

УДК 316.6/.47:159.923.2

Попович І.С.

ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА АПРОБАЦІЇ МЕТОДИКИ «РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ» («PCO»)

У статті описано авторську методику діагностики рівня соціальних очікувань особистості. Останні розглядаються як унікальне соціально-психологічне утворення, що виступає процесом психічної регуляції поведінки, психічним станом, володіє низкою властивостей; здатне через психологічні механізми та функції здійснювати регуляцію соціальної поведінки; виступає важливою складовою цілепокладання; наділяє особистість здатністю конструювати соціальну реальність.

Описано алгоритм створення авторського опитувальника «PCO» (рівень соціальних очікувань), котрий містить 14 завдань, які відтворюють такі структурні складові досліджуваного феномену: соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії та соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки. Наведено результати надійності та валідності методики, які дали змогу розглядати її як перспективний психоекспериментальний інструмент дослідження психологічних вимірів соціальних очікувань особистості. Наведено результати емпіричного дослідження двох етапів апробації опитувальника рівня соціальних очікувань особистості: перший етап n=141 (кінець 2015 р.); другий етап n=434 (початок 2016 р.). Випробуваних другого етапу апробації об'єднано у три групи вибірок: учасники «Школи лідера» (n=12), співробітники HR-структури (n=10) і студенти ХДУ (n=112) – перша група вибірок; друга група: учнівська вибірка, що складалася з п'яти навчальних груп ДНЗ «Херсонський суднобудівний ліцей» (n=117), вибірка водіїв-експедиторів та водіїв-далекобійників транспортного відділу ТОВ «ПМК-19» (n=41), і вибірка вантажників логістичної структури ТОВ «Максі Трейд» (n=64); третя група – три клінічні вибірки: алкозалежні (n=19), наркозалежні (n=17) і хворі з психічними розладами (n=42). Здійснено валідацію, визначено конвергентну і дискримінантну валідність, застосовано метод відомих груп, визначено психодіагностичні характеристики опитувальника.

Ключові слова: рівень соціальних очікувань, очікування особистості, апробація, методика, надійність, валідність.

Popovych I. S. The experience of creating and testing methods «level of social expectations» («LSE»). The article describes the author's method of diagnosing the level of social expectations of the individual. The latter are considered as a unique social and psychological formation, that serves as a psychological process of the regulation of behavior, mental state, has a number of properties; capable to carry out the regulation of social behaviour through psychological mechanisms and functions; it serves as an important component of goal-setting; it gives a person the ability to construct social reality.

It is described an algorithm of the creation of the author's questionnaire «LSE» (level of social expectations), which contains 14 tasks that reproduce such structural components of the studied phenomenon as the socio-psychological characteristics of the awareness of a person of a predictable course of events, social and psychological characteristics of the relationship of the individual towards the participants of interpersonal interaction and socio-psychological characteristics of the regulation of behaviour by the individual. There are mentioned the results of reliability and validity of the methodology that allowed to consider it as a promising research tool and psycho-experimental instrument of the study of the dimensions of social expectations of an individual. The results of an empirical study of the two stages of testing the questionnaire level of social expectations of a person are given: the first phase n=141 (end of 2015); the second phase n=434 (beginning of 2016). The subjects of the second phase of testing were grouped into three samples: the participants «Leadership School» (n=12), members of HR-structure (n=10) and students of KSU (n=112) – the first group of samples; the second group: the sample of students, consisted of five study groups «Kherson Shipyard Lyceum» (n=117), the sample of delivery drivers and long-distance truck drivers of transport department LTD «MMC-19» (n=41) and sample of loaders of logistic structure LTD «Maxi Trade» (n=64); the third group – three clinical samples: alcoholics (n=19), drug users (n=17) and patients with mental disorders (n=42). It is implemented a validation of defined convergent and discriminant validity, it is applied a method of known groups, it is identified psychodiagnostic characteristics of the questionnaire.

Key words: level of social expectations, expectation of personality, personality testing, methodology, reliability, validity.

Попович І.С. Опыт создания и апробации методики «Уровень социальных ожиданий» («USO»). В статье описано авторскую методику диагностики уровня социальных ожиданий личности. Последние рассматриваются как уникальное социально-психологическое образование, выступает процессом психической регуляции поведения, психическим состоянием, обладает рядом свойств; способно через психологические механизмы и функции осуществлять регуляцию социального поведения; выступает

важної складовою цілеполагання; наділяє людину здатністю конструювати соціальну реальність.

Описан алгоритм створення авторського опросника «УСО» (рівень соціальних очікувань), який містить 14 завдань, які відтворюють такі структурні складові досліджуваного феномена: соціально-психологічних особливостей свідомості особистості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісного взаємодіяння і соціально психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки. Приведені результати надійності і валідності методики, які дозволили розглядати її як перспективний психоекспериментальний інструмент дослідження психологічних вимірювань соціальних очікувань особистості. Приведені результати емпіричного дослідження двох етапів апробації опросника рівня соціальних очікувань особистості: перший етап n=141 (кінець 2015); другий етап n=434 (початок 2016). Испитувані другого етапу апробації об'єднані в три групи вибірок: учасники «Школи лідера» (n=12), співробітники HR-структури (n=10) і студенти ХГУ (n=112) – перша група вибірок; друга група: вибірка учасників, що складається з п'яти навчальних груп: ГУЗ «Херсонський судостроительний лицей» (n=117), вибірка водіїв-експедиторів і водіїв-дальнобойщиків транспортного відділу ООО «ПМК-19» (n=41), і вибірка грузчиків логістическої структури ООО «Макс Трейд» (n=64); третя група – три клінічні вибірки: алкозалежні (n=19), наркозалежні (n=17) і хворі з психічними розладами (n=42). Здійснено валідацію, визначені конвергентні і дискримінантні валідності, застосовано метод відомих груп, визначені психодіагностичні характеристики опросника.

Ключові слова: рівень соціальних очікувань, очікування особистості, апробація, методика, надійність, валідність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Логічним у теоретико-емпіричному обґрунтуванні концепції дослідження психології соціальних очікувань особистості є перехід до визначення їхнього рівня. Попередньо отримані результати дослідження дозволяють оперувати такими вихідними даними: соціальні очікування особистості є унікальним соціально-психологічним утворенням, яке виступає процесом психічної регуляції поведінки, психічним станом, володіє низкою властивостей; через психологічні механізми та функції, соціальні очікування здійснюють регуляцію соціальної поведінки; формування очікувань є важливою складовою цілеполагання; соціальні очікування наділяють особистість здатністю конструювати соціальну реальність; побудова моделі очікуваного майбутнього є необхідною умовою досягнення мети; структурно-функціональна модель наглядно показує будову та взаємозв'язки соціальних очікувань особистості. Очевидним є те, що у контексті будь-якого завдання чи окремої соціально-психологічної ситуації, очікування мають здатність формуватися. У контексті сформованості соціальних очікувань, доцільним видається класичний поділ на такі рівні: високий, середній і низький.

Мета статті полягає у висвітленні результатів апробації авторської психоекспериментальної методики «РСО». Для реалізації мети було

використано такі **методи**: теоретичні (аналіз наукових джерел), емпіричні (опитування, шкалювання), математико-статистичні (первинний та вторинний статистичний аналіз за допомогою пакета SPSS v.23.0).

Аналіз останніх досліджень. Для успішної апробації опитувальника ми виходили з теоретико-методологічних основ психодіагностики і конструювання тестів розроблених А.Анастасі [1], Л.Ф.Бурлачуком [2], П.Клайном [3] та ін. Також ми озброїлися методичним інструментарієм і врахували принципи, які застосовували Д.О.Леонт'єв в апробації тесту «Смисложиттєві орієнтації» [4], В.К.Гербачевський в опитувальнику «Рівень домагань особистості» [5] та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз соціально-психологічного змісту проблемних ситуацій, що виникають під час розгляду тверджень опитувальника, актуалізують процес психічної регуляції поведінки, який забезпечується когнітивною, емоційною і поведінковою готовністю особистості до передбачуваного перебігу подій. Когнітивна, емоційна та поведінкова готовність супроводжується здатністю особистості до соціальних дій. Ця здатність є своєрідним психічним станом, або ще її можна охарактеризувати станом очікуваної готовності діяти.

Валідизація опитувальника пройшла декілька етапів, починаючи від «надміру цілеспрямованих» студентів других-четвертих курсів різних факультетів Херсонського національного технічного університету, які в рамках проведення навчального проекту «Школа лідера» пройшли курс тренінгів, і кращі з них були відібрані для проходження стажування на базі однієї з провідних комерційних компаній півдня України – ТОВ «МАК «Монополія», і закінчуючи хворими особами з психічними розладами, що перебували на стаціонарному лікуванні у КЗ «Херсонська обласна психіатрична лікарня» Херсонської обласної ради. Також у валідизації використано результати опитування співробітників HR-структури ТОВ «МАК «Монополія» (м. Херсон), що склали другу вибірку. Наступна,

студентська вибірка складалася з п'яти навчальних груп третього курсу факультету філології та журналістики Херсонського державного університету. Відповідно учасники «Школи лідера», співробітники HR-структури і студенти ХДУ склали першу групу вибірок. До другої групи ми віднесли: учнівську вибірку, що складалася з п'яти навчальних груп ДНЗ «Херсонський суднобудівний ліцей», вибірку сформовану з водіїв-експедиторів та водії-далекобійників транспортного відділу ТОВ «ПМК-19» (м. Херсон), і вибірку вантажників логістичної структури ТОВ «Максі Трейд» (м. Херсон). Третю групу склали три клінічні вибірки. У цю групу ми об'єднали: перша вибірка – алкозалежні, друга – наркозалежні і третя – хворі з психічними розладами. Всі випробовувані третьої вибірки знаходилися на стаціонарному лікуванні на базі КЗ «Херсонська обласна психіатрична лікарня» ХОР і КУ «Обласний наркологічний диспансер» ХОР.

Перший етап апробації опитувальника був пілотажним. На цьому етапі опитувальник поєднував 30 тверджень. Опитуванням охоплено випробовуваних першої групи вибірок: студентів-стажерів «Школи лідера», співробітників HR-структури і студентів ХДУ. Загальна кількість випробовуваних на цьому етапі склала $n=141$.

Для статистичної обробки отриманих даних ми застосовували комп'ютерну програму SPSS v.23.0. За допомогою λ -критерію Колмогорова-Смирнова ми визначили, що розподіл значень всіх вимірюваних параметрів є нормальним і рівномірним за максимального значення двосторонньої асимптотичної значущості ($p=0,017$; $p\leq 0,05$) при об'ємі вибірки $n=141$ випробовуваних. Найбільше позитивне екстремальне розходження 0,183 і негативне $-0,251$. Експериментальним шляхом визначено рівні всіх вимірюваних ознак. Покажемо у табл. 1 емпіричні результати першого етапу апробації трьох вибірок.

Таблиця 1

**Емпіричні результати першого етапу апробації студентів-стажерів
«Школи лідера», співробітників HR-структури і студентів ХДУ**

Показники соціальних очікувань особистості	Рівень	«Школа лідера» 24 студенти-стаж.		HR-структура 10 співроб.		ХДУ 107 студентів	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
		Рівень обізнаності про передбачуваний перебіг подій, ОП ₀	високий	8	33,33	3	30,00
	середній	16	66,67	7	70,00	63	58,88
	низький	0	0,00	0	0,00	21	19,63
Рівень очікуваного ставлення, ОС ₀	високий	17	70,83	9	90,00	69	64,49
	середній	7	29,17	1	10,00	31	28,97
	низький	0	0,00	0	0,00	7	6,54
Рівень очікуваних результатів діяльності, ОР ₀	високий	19	79,17	8	80,00	47	43,93
	середній	5	20,83	2	20,00	39	36,45
	низький	0	0,00	0	0,00	21	19,62
Рівень соціальних очікувань особистості, РСО ₀	високий	6	25,00	1	10,00	6	5,61
	середній	18	75,00	9	90,00	74	69,16
	низький	0	0,00	0	0,00	27	25,23

На першому етапі апробації, звернувши увагу на внутрішню валідність опитувальника, значний перелік тверджень було скорочено. Нами спрощено твердження, зменшено кількість психологічних термінів, перефразовано складні речення, відкоректовано твердження так, щоб вони відповідали сутності вимірюваних ознак. З опитувальника було вилучено такі твердження: 2. *Не варто чекати результату в діяльності, якою займаєшся, як правило, він приходить сам собою*; 8. *Будь-яка черга, у якій я змушений чекати, здається мені безкінечною*; 11. *Іноді, не спланувавши виконання завдання, мені приходять на думку аргументи, як його не виконати*; 12. *Вольові люди частіше досягають своєї мети*; 18. *Впевнено можу сказати, що моя сьогоднішня робота приносить мені моральне та матеріальне задоволення*; 21. *Іноді я чекаю неприємностей і вони зазвичай приходять*; 23. *Найкращого результату за цим опитувальником мені не досягнути*; 26. *Я завжди приймаю рішення та дію самостійно, а не сподіваюся на допомогу інших або на долю*; 29. *У своєму житті я не очікую на досягнення чогось видатного*. Після чого опитувальник «РСО» налічував 21 твердження.

Другим етапом охоплено три групи вибірок, загальна кількість яких склала дев'ять (n=434). Перевірка надійності за критерієм α -Кронбаха показала, що первинна форма опитувальника (21 твердження) володіє високими показниками надійності, зокрема α -Кронбаха становить ($\alpha=0,777$) і

α -Кронбаха на базі стандартизованих пунктів ($\alpha=0,796$). Надійність, визначена методом розщеплення становить 0,758. Коефіцієнт надійності методом розщеплення Спірмена-Брауна складає 0,772 і коефіцієнт половинного розщеплення Гуттмана (L_1-L_6): $L_1=0,740$; $L_2=0,791$ – складніший, ніж α -Кронбаха; $L_3=0,777$ – еквівалентний α -Кронбаха; $L_4=0,653$; $L_5=0,768$; $L_6=0,813$.

З метою перевірки факторної гомогенності ми використовували первинний експлораторний факторний аналіз методом головних компонентів з облімін обертанням. Зазначений тип обертання факторних вісей дозволяє виявити потенційно корелюючі фактори, що узгоджується з нашим припущенням про залежність факторів обізнаності про попередній перебіг подій, очікуваного ставлення до учасників міжособової взаємодії, очікуваних результатів діяльності.

Критерій адекватної вибіркості Кайзера-Майєра-Олкина (КМО) дорівнює 0,839 (факторний аналіз доцільно застосовувати, коли вище 0,5), що є високим результатом. Критерій сферичності Бартлетта є значущим ($p<0,001$). Це дає нам можливість зробити висновок, що отримані дані опитування є придатними для факторного аналізу. Було виявлено, що точка перетину ліній зменшення власних значень емпіричних даних та генерованих даних знаходиться на рівні 5-ти факторів, тож ця кількість для опитувальника з 21 твердженням є оптимальною. Результати факторного аналізу показали, що 5-ти факторна структура розкриває 51,55% загальної дисперсії. F 1 (очікуваний результат діяльності) розкриває 23,30% загальної дисперсії, F 2 (обізнаність про передбачуваний перебіг подій) розкриває 10,60%, F 3 (очікуване ставлення до учасників міжособистісної взаємодії) – 6,66%, F 4 (очікуваний зміст діяльності) – 5,86% і F 5 (знання про очікування) містить частку розкритої дисперсії – 5,14% і є превалюючим у трьох твердженнях (№№ 19, 1, 5). Отримані результати частково підтверджують закладену нами на етапі проектування структуру опитувальника. Твердження №№ 20, 11, 19, 1, 5 зменшують надійність опитувальника, тому їх було видалено. Таким

чином, первинний експлораторний факторний аналіз виявив п'ять тверджень, які не входять до закладеної нами структури опитувальника.

Після видалення п'яти (відносно моделі) тверджень, проведено вторинний експлораторний етап факторного аналізу. Було виявлено, що точка перетину ліній зменшення власних значень емпіричних даних та генерованих даних знаходиться на рівні 3-х факторів, тож ця кількість для опитувальника з 16 твердженням є оптимальною. Вторинний факторний аналіз показав три фактори з сумарною дисперсією – 47,67%, структуру яких наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Первинний перелік тверджень та результати їхньої апробації

№ з/п	Твердження	F 1	F 2	F 3
1	2	3	4	5
1.	Очікування будь-якої людини є орієнтирами, що визначають її майбутнє		*	
2.	Вираховувати, чого чекають і на що сподіваються учасники взаємодії – безглузда трата часу	0,122	-0,146	0,604
3.	Завжди прагну до максимального результату	0,720		
4.	Виконуючи роботу, прагну показати все, на що я здатен	0,724	0,141	
5.	Люди розлучаються, тому що їх очікування не підтвердилися		*	
6.	Доволі часто, плануючи виконання роботи, у моїй уяві спливають позитивні варіанти перебігу подій	0,198	0,673	
7.	Перед виконанням будь-якого завдання, завжди ретельно обмірковую його, вираховую всі «за» і «проти»	0,178	0,613	
8.	Моє найближче оточення мене не розуміє		0,159	0,745
9.	Мої очікування завжди спрямовані на досягнення успіху	0,753	0,173	
10.	Очікую досягнути високого результату в діяльності, якою займаюся	0,639	0,197	0,161
11.	Мої очікування сприяють активізації діяльності		*	
12.	Очікування людини проектують ставлення як до себе, так і до учасників взаємодії	0,151	0,654	-0,122
13.	Очікування керівництва можуть реалізуватися тільки за умови повного контролю дій підлеглих, адже самостійність підлеглих приводить до краху очікувань керівництва		0,418	-0,432
14.	Швидше за все, мої результати проходження опитувальника будуть низькими	0,132		0,690
15.	Я здатен зробити все, що в моїх силах, щоб досягнути бажаного очікуваного результату	0,692	0,152	
16.	Я схильний програмувати себе на максимальний результат	0,616	0,326	

17.	У процесі виконання завдання я завжди змушений коректувати поставлену мету	0,366		-0,433
18.	Детально сплановане і продумане мною виконання завдання є запорукою досягнення очікуваного результату	0,321	0,630	
19.	Будь-які конфлікти – є результатом нереалізованих очікувань сторін, що конфліктують		*	
20.	Очікую отримати найвищі результати з опитування		*	
21.	Максимальна активізація зусиль допомагає мені досягти будь-якого, бажаного результату	0,625	0,215	

* Твердження відкинуто за результатами експлораторного факторного аналізу

Три фактори: F 1 (очікуваний результат діяльності) з часткою дисперсії 27,63%; F 2 (обізнаність про передбачуваний перебіг подій) з часткою дисперсії 12,24% і F 3 (очікуване ставлення до учасників міжособистісної взаємодії) з часткою дисперсії 7,80% відображають соціально-психологічну структуру досліджуваного феномену. Зникнення (точніше – «розчинення») попередніх четвертого і п'ятого факторів підтвердило правильність проведеного вторинного факторного аналізу, а тому надалі ми вирішили спиратися на його результати. Також нами було відкинуто ще два твердження (№ 13, 17) з незначними факторними навантаженнями.

Сконструйовану трьохфакторну модель було перевірено на 14 твердженнях, за допомогою конфірматорного факторного аналізу. Конфірматорний факторний аналіз підтвердив наявність трьох факторів з сумарною дисперсією – 51,88% та факторами F 1 з часткою дисперсії 31,16%, F 2 (12,24%) і F 3 (8,48%).

Дуже важливо, що конфірматорним факторним аналізом підтверджено високу гомогенність і правомірність трьохфакторної структури опитувальника. Факторний аналіз показав, що всі 14 тверджень входять до факторної структури зі значущим факторним навантаженням і такий варіант опитувальника є оптимальним. Вважаємо, що проведений конфірматорний етап факторного аналізу є надійним, а його результати такими, що відповідають меті дослідження. Ретестова надійність за коефіцієнтом Спірмена-Брауна становить 0,807 при $n=203$, що є показником відмінного рівня.

Для валідизації опитувальника нами застосовано низку методів визначення різних типів валідності. Ми сподіваємося, що обізнаність про передбачуваний перебіг подій може бути пов'язана з сукупністю знань про свій потенціал у контексті досягнення бажаного результату. Це припущення підтверджується кореляціями обізнаності про передбачуваний перебіг подій з оцінкою свого потенціалу ($r=0,306$; $p<0,001$) та оцінкою рівня досягнутих результатів ($r=0,059$; $p<0,001$). Допускаємо, що очікуване ставлення до учасників міжособистісної взаємодії пов'язане з намірами особистості у рамках реалізації будь-якої діяльності у контексті соціальної дійсності. Констатуємо підтвердження кореляції очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії з наміченим рівнем мобілізації зусиль ($r=0,279$; $p<0,001$). Прогнозуємо високу кореляцію очікуваного результату діяльності з очікуваним рівнем результатів і пересвідчуємося у її наявності ($r=0,123$; $p<0,001$). Має місце зв'язок очікуваних результатів діяльності з коефіцієнтом очікувань визначеним авторською методикою «Експектометрія». Констатуємо позитивну кореляцію ($r=0,013$; $p<0,001$).

Вельми важливим видається встановлення позитивного кореляційного зв'язку рівня соціальних очікувань і загального показника осмисленості життя, визначеного опитувальником «СЖО» Д.О.Леонтєва, який склав ($r=0,341$; $p<0,01$) та позитивного кореляційного зв'язку рівня соціальних очікувань з адекватністю самоочікувань, визначеною «Експектометрією», що становить ($r=0,063$; $p<0,01$). Отже, результати визначення конвергентної і дискримінантної валідності опитувальника дали вагомі позитивні результати.

Далі перейдемо до визначення таких психометричних характеристик соціальних очікувань, як рівні досліджуваних ознак (див. табл.3).

Таблиця 3

Психометричні характеристики опитувальника «РСО»

№ з/п	Шкала опитувальника	Параметри екстремально низькі	Параметри низького рівня	Параметри середнього рівня	Параметри високого рівня	Параметри екстремально високі
1.	Шкала ОП ₀	...<11	12 – 16	17 – 24	25 – 27	28<...

2.	Шкала ОС ₀	...<4	5 – 9	10 – 17	18 – 20	21<...
3.	Шкала ОР ₀	...<16	17 – 31	32 – 44	45 – 48	49<...
4.	Зведена шкала РСО ₀	...<39	40 – 62	63 – 82	83 – 96	97<...

У табл. 3 приведено параметри низького, середнього і високого рівнів всіх шкал опитувальника, які визначені експериментальним шляхом. Значення, що менші за нижчу межу низького рівня ми віднесли до екстремально низьких і відповідно – більші за вищу межу високого рівня – до екстремально високих.

Обробка емпіричних результатів опитування є необхідною складовою продовження валідації опитувальника. Покажемо у табл. 4 емпіричні результати другого етапу апробації першої групи вибірок.

Таблиця 4

Емпіричні результати другого етапу апробації першої групи вибірок

Показники соціальних очікувань особистості	Рівень	«Школа лідера» 12 студентів-стаж.		HR-структура 10 співроб.		ХДУ 112 студентів	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
Шкала ОП ₀	високий	4	33,33	3	30,00	8	7,14
	середній	8	66,67	6	60,00	91	81,25
	низький	0	0,00	1	10,00	13	11,61
Шкала ОС ₀	високий	4	33,33	8	80,00	18	16,07
	середній	8	66,67	2	20,00	85	75,89
	низький	0	0,00	0	0,00	9	8,04
Шкала ОР ₀	високий	4	33,33	6	60,00	14	12,50
	середній	8	66,67	4	40,00	78	69,64
	низький	0	0,00	0	0,00	20	17,86
Шкала РСО ₀	високий	5	41,67	8	80,00	16	14,29
	середній	7	58,33	2	20,00	86	76,79
	низький	0	0,00	0	0,00	10	8,92

Порівняно з першим, етапом на другому етапі апробації відбулися кількісні зміни у вибірках першої групи. Зокрема, з усіх учасників «Школи лідера» було відібрано тих, що пройшли на наступний етап і були запрошені на стажування. Перехід на наступний етап дає підстави вважати, що у цих випробуваних (n=12) емпіричні показники будуть вищими, ніж загальної групи (n=24), адже відібрані студенти наблизилися до очікуваної бажаної мети. У другій вибірці кількісні зміни ми не спостерігаємо. Кількість третьої

вибірки зросла на п'ять випробуваних, що були присутніми під час проведення повторного опитування.

Другу групу склали: учні ДНЗ «ХСЛ» (n=117), водії ТОВ «ПМК-19» (n=41) та вантажники ТОВ «Максі Трейд» (n=64), загальною кількістю (n=222). Друга група вибірок не потребує додаткової характеристики, оскільки відображає типову генеральну сукупність «учня училища», «водія» і «вантажника». Покажемо у табл. 5 емпіричні результати другого етапу апробації другої групи вибірок.

Таблиця 5

Емпіричні результати другого етапу апробації другої групи вибірок

Показники соціальних очікувань особистості	Рівень	ДНЗ «ХСЛ» 117 учнів		ТОВ «ПМК-19» 41 водій		ТОВ «Максі Трейд» 64 вантажники	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
Шкала ОП _o	високий	11	9,40	7	17,07	19	29,69
	середній	84	71,80	27	65,86	40	62,50
	низький	22	18,80	7	17,07	5	7,81
Шкала ОС _o	високий	6	5,13	2	4,88	8	12,50
	середній	88	75,21	38	92,68	53	82,81
	низький	23	19,66	1	2,44	3	4,69
Шкала ОР _o	високий	9	7,69	8	19,51	15	23,43
	середній	83	70,94	31	75,61	30	46,88
	низький	25	21,37	2	4,88	19	29,69
Шкала РСО _o	високий	11	9,40	4	9,75	5	7,81
	середній	82	70,09	35	85,37	43	67,19
	низький	24	20,51	2	4,88	16	25,00

Третю групу склали: алкозалежні (n=19), наркозалежні (n=17), хворі з психічними розладами (n=42) загальною кількістю (n=78). Апробація опитувальника здійснювалася в комунальному закладі «Херсонська обласна психіатрична лікарня» ХОР у психіатричному відділенні інтенсивної медикаментозної терапії для пацієнтів з гострою стадією захворювання і для пацієнтів з повторним загостренням захворювання. Нашими випробуваними були пацієнти жіночого відділення №3. «Психіатричне. Гостре лікувально-діагностичне відділення первинних епізодів психічних розладів» і чоловічого відділення №10. «Психіатричне. Гостре лікувально-діагностичне відділення первинних епізодів психічних розладів». Вибірку осіб з психічними

захворюваннями склали чоловіки і жінки віком від 20 до 65 років. Також мало місце опитування 13-літньої дитини з біполярним афективним розладом (лікарня є також дитячою). Всього 49 випробуваних, з діагнозом: біполярний афективний розлад (маніакально-депресивний психоз) – 2 особи; гострий поліморфний психотичний розлад з синдромами шизофренії – 2 особи; параноїдна шизофренія – 11 осіб; шизофренія – 19 осіб; психопатія – 1 особа; депресивні епізоди різних ступенів – 4 особи; шизоафективні розлади різних типів – 3 особи; наркоманія – 3 особи і алкоголізм – 4 особи. Діагноз хворих ми вказали з науковою метою. Етичні норми отримання емпіричних даних витримані. Наступним закладом, у якому здійснювалася апробація опитувальника, є комунальна установа «Обласний наркологічний диспансер» ХОР. Стаціонарне відділення надає спеціалізовану і реанімаційну допомогу особам, що зловживають алкоголем, тютюном, наркотичними та іншими психоактивними речовинами. Всього 29 випробуваних, усі чоловіки з таким діагнозом: алкоголізм – 13 осіб; алкогольний психоз («біла гарячка») – 2 особи; наркоманія – 14 осіб. Покажемо у табл. 6 емпіричні результати другого етапу апробації третьої групи вибірок.

Таблиця 6

Емпіричні результати другого етапу апробації третьої групи вибірок

Показники соціальних очікувань особистості	Рівень	КЗ «ХОПЛ» ХОР і КУ «ОНД» ХОР 19 алкозал. осіб		КЗ «ХОПЛ» ХОР і КУ «ОНД» ХОР 17 наркозал. осіб		КЗ «ХОПЛ» Х ОР 42 психічно хворих особи	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
		Шкала ОП ₀	високий	3	15,79	2	11,76
середній	15		78,95	11	64,71	33	78,57
низький	1		5,26	4	23,53	2	4,76
Шкала ОС ₀	високий	1	5,26	1	5,88	3	7,14
	середній	15	78,95	13	76,47	31	73,81
	низький	3	15,79	3	17,65	8	19,05
Шкала ОР ₀	високий	1	5,26	2	11,76	3	7,14
	середній	13	68,42	7	41,18	30	71,43
	низький	5	26,32	8	47,06	9	21,43
Шкала РСО ₀	високий	3	15,79	2	11,76	1	2,38
	середній	10	52,63	8	47,06	28	66,67
	низький	6	31,58	7	41,18	13	30,95

Загальна кількість випробуваних другого етапу апробації досягла $n=434$. Перейдемо до валідазації методом відомих груп. Як і очікувалося, середньогрупові результати продемонстрували монотонне зниження від першої до дев'ятої вибірки. Відмінності між контрольними і клінічними (третья група вибірок) є суттєвими за всіма шкалами опитувальника.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сконструйований опитувальник є валідним, високоточним, психоекспериментальним інструментом, який уможливив визначення наступних емпіричних величин: рівня соціальних очікувань особистості; рівня обізнаності про передбачуваний перебіг подій; рівня очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії; рівня очікуваних результатів діяльності. Найближчі перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в експериментальному дослідженні змістових параметрів соціальних очікувань особистості.

Література

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / Анна Анастаси, Сюзан Урбина. – 7-е междунар. изд. – СПб. : Питер, 2007. – 688 с.
Anastasi A., S. Urbina. Psikhologicheskoe testirovanie [Psychological testing] / Anna Anastasi, Susan Urbina. – 7-e Mezhdynar. yzd. - SPb. : Pyter, 2007. – 688 s.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика / Леонид Фокич Бурлачук. – СПб. : Питер, 2003. – 350 с.
Burlachuk L. F. Psikhodiagnostika [Psychodiagnosics] / Leonid Fokich Burlachuk. - SPb. : Pyter, 2003. – 350 s.
3. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. Введение в психометрическое проектирование / П. Клайн ; [Пер с англ. Е.П.Савыченко]. – К.: ПАН ЛТД, 1994. – 283 с.
Klain P. Spravochnoe rykovodstvo po konstruirovaniyu testov. Vvedenie v psikhometricheskoe proektirovanie [Reference design tests. Introduction to the design of psychometric] / P. Klain; [Translated from English. E.P.Savychenko]. - K.: PAN LTD, 1994. – 283 s.
4. Леонтьев Д. А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). 2-е изд. / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 2000. – 18 с.
Leontiev D. A. Test smyslozhnykh orientatsiy (LSS) [Test life orientations (LSS)]. 2-e yzd. / Dmytryi Leontiev. - M: Smysl, 2000. – 18 s.
5. Психодиагностика персонала. Методика и тесты : учеб. пособ. для факультетов: психологических, экономических и менеджмента : В 2 т. / ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара : Изд. дом «БАХРАХ-М», 2007. – Т. 1. – 672 с.
Psikhodiagnostika personala. Metodyka i testy [Psycho staff. Methods and tests]: Ucheb posob. dly facultetov: Psikhologiya, Economica i Managment: V 2 t. / red.-sost. D.Y. Raigorodskiy. - Samara: Yzd. dom «BAKHRAKH-M», 2007. - T. 1. – 672 s.

Відомості про автора

Попович Ігор Степанович, доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна.

Popovych Igor Stepanovych, associate professor, candidate of psychological sciences, associate professor of pedagogy, psychology and educational management department of Kherson State University, Kherson, Ukraine.

РЕФЕРАТ

ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА АПРОБАЦІЇ МЕТОДИКИ «РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ» («PCO»)

Попович І.С., доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна.

Кількість джерел: 5.

У статті описано авторську методику діагностики рівня соціальних очікувань особистості. Останні розглядаються як унікальне соціально-психологічне утворення, що виступає процесом психічної регуляції поведінки, психічним станом, володіє низкою властивостей; здатне через психологічні механізми та функції здійснювати регуляцію соціальної поведінки; виступає важливою складовою цілепокладання; наділяє особистість здатністю конструювати соціальну реальність.

Описано алгоритм створення авторського опитувальника «PCO» (рівень соціальних очікувань), котрий містить 14 завдань, які відтворюють такі структурні складові досліджуваного феномену: соціально-психологічних особливостей обізнаності особистості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічних особливостей ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії та соціально-психологічних особливостей регуляції особистістю своєї поведінки. Наведено результати надійності та валідності методики, які дали змогу розглядати її як перспективний психоекспериментальний інструмент дослідження психологічних вимірів

соціальних очікувань особистості. Наведено результати емпіричного дослідження двох етапів апробації опитувальника рівня соціальних очікувань особистості: перший етап n=141 (кінець 2015 р.); другий етап n=434 (початок 2016 р.). Випробуваних другого етапу апробації об'єднано у три групи вибірок: учасники «Школи лідера» (n=12), співробітники HR-структури (n=10) і студенти ХДУ (n=112) – перша група вибірок; друга група: учнівська вибірка, що складалася з п'яти навчальних груп ДНЗ «Херсонський суднобудівний ліцей» (n=117), вибірка водіїв-експедиторів та водіїв-далекобійників транспортного відділу ТОВ «ПМК-19» (n=41), і вибірка вантажників логістичної структури ТОВ «Максі Трейд» (n=64); третя група – три клінічні вибірки: алкозалежні (n=19), наркозалежні (n=17) і хворі з психічними розладами (n=42). Здійснено валідацію, визначено конвергентну і дискримінантну валідність, застосовано метод відомих груп, визначено психодіагностичні характеристики опитувальника.

Сконструйовано валідний, високоточний, психоекспериментальний інструмент, який уможлиблює визначення наступних емпіричних величин: рівень соціальних очікувань особистості; рівень обізнаності про передбачуваний перебіг подій; рівень очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії; рівень очікуваних результатів діяльності.

Abstract on the article

**THE EXPERIENCE OF CREATING AND TESTING METHODS
«LEVEL OF SOCIAL EXPECTATIONS» («LSE»)**

Popovych I. S., associate professor, candidate of psychological sciences, associate professor of pedagogy, psychology and educational management department of Kherson State University, Kherson, Ukraine.

Amount of sources: 8.

The article describes the author's method of diagnosing the level of social expectations of the individual. The latter are considered as a unique social and psychological formation, that serves as a psychological process of the regulation of

behavior, mental state, has a number of properties; capable to carry out the regulation of social behaviour through psychological mechanisms and functions; it serves as an important component of goal-setting; it gives a person the ability to construct social reality.

It is described an algorithm of the creation of the author's questionnaire «LSE» (level of social expectations), which contains 14 tasks that reproduce such structural components of the studied phenomenon as the socio-psychological characteristics of the awareness of a person of a predictable course of events, social and psychological characteristics of the relationship of the individual towards the participants of interpersonal interaction and socio-psychological characteristics of the regulation of behaviour by the individual. There are mentioned the results of reliability and validity of the methodology that allowed to consider it as a promising research tool and psycho-experimental instrument of the study of the dimensions of social expectations of an individual. The results of an empirical study of the two stages of testing the questionnaire level of social expectations of a person are given: the first phase n=141 (end of 2015); the second phase n=434 (beginning of 2016). The subjects of the second phase of testing were grouped into three samples: the participants «Leadership School» (n=12), members of HR-structure (n=10) and students of KSU (n=112) – the first group of samples; the second group: the sample of students, consisted of five study groups «Kherson Shipyard Lyceum» (n=117), the sample of delivery drivers and long-distance truck drivers of transport department LTD «MMC-19» (n=41) and sample of loaders of logistic structure LTD «Maxi Trade» (n=64); the third group – three clinical samples: alcoholics (n=19), drug users (n=17) and patients with mental disorders (n=42). It is implemented a validation of defined convergent and discriminant validity, it is applied a method of known groups, it is identified psychodiagnostic characteristics of the questionnaire.

It is designed a valid, highly-precise, psycho-experimental tool that enables the determination of these empirical variables: the level of social expectations of the individual; awareness of predictable course of events; the level of expected

relation to the participants in interpersonal interaction; the expected level of performance.